

Τα Αναγνώσματα στη Θεία Λειτουργία

/ Γενικά

†Διονυσίου Μητροπ. Σερβίων και Κοζάνης

«Και τη του ηλίου λεγομένη ημέρα πάντων κατά πόλεις, ή αγρούς μενόντων επί το αυτό συνέλευσις γίνεται και τα απομνημονεύματα των αποστόλων ή τα συγγράμματα των προφητών αναγιγνώσκεται.»

(Και την ημέρα που λέγεται ημέρα του ηλίου, γίνεται σύναξη όλων που μένουν στις πόλεις ή στα χωράφια κι εκεί διαβάζονται τα απομνημονεύματα των Αποστόλων ή τα συγγράμματα των Προφητών.)

Είναι η πρώτη περιγραφή της θείας Λειτουργίας, μόλις εκατόν είκοσι χρόνια ύστερ' από την Ανάσταση και την Πεντηκοστή. Ο φιλόσοφος και μάρτυρας Ιουστίνος μας δίνει εδώ μαρτυρία για το πως άρχιζε η θεία Λειτουργία. Πρώτα λοιπόν διαβάζονταν περικοπές από τα βιβλία της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης. Αυτή την τάξη η Εκκλησία την πήρε από τη Συναγωγή, όπου κάθε Σάββατο διάβαζαν περικοπές από το Νόμο και τους Προφήτες. Στις περικοπές αυτές προστέθηκαν περικοπές από τα απομνημονεύματα των Αποστόλων. Απομνημονεύματα κυρίως λέγονται τα τέσσερα Ευαγγέλια, αλλά μαζί με αυτά εδώ πρέπει να εννοήσουμε τις Πράξεις και τις Επιστολές. Ας ομιλήσουμε λοιπόν για τα αγιογραφικά αναγνώσματα της θείας Λειτουργίας.

Μετά τη Μεγάλη Συναπτή, τα Αντίφωνα, την είσοδο του Ευαγγελίου και τον Τρισάγιο Ύμνο, που πρέπει να τα θεωρήσουμε όλα σαν πρόλογο της θείας Λειτουργίας, ερχόμαστε τώρα στην ανάγνωση των Γραφών. Όπως είδαμε στο παραπάνω κείμενο του αγίου Ιουστίνου, η ανάγνωση των Γραφών ήταν από την πρώτη εποχή στοιχείο της θείας Λειτουργίας. Σήμερα, όταν λέμε ανάγνωση των Γραφών στη θεία Λειτουργία, εννοούμε τον Απόστολο και το Ευαγγέλιο. Στην

πρώτη όμως εποχή τα αναγνώσματα ήσαν περισσότερα, ένα ή και δύο από την Παλαιά Διαθήκη και δύο από την Καινή. Αργότερα τα αναγνώσματα της Παλαιάς Διαθήκης περιορίστηκαν στην ακολουθία του Εσπερινού, κι έμειναν στη θεία Λειτουργία τα δύο αναγνώσματα της Καινής. Από τα αναγνώσματα της Παλαιάς Διαθήκης κατάλοιπα στη θεία λειτουργία είναι το Προκείμενο, ένας δηλαδή ψαλμικός στίχος μ' έναν δεύτερο που πάντα τον συνοδεύει, εκφωνούμενοι κι οι δύο πριν από τον Απόστολο, και το Αλληλούια, που συνοδεύεται κι αυτό με δύο ψαλμικούς στίχους και ψάλλεται πριν από το Ευαγγέλιο.

Στη Λειτουργία του Μεγάλου Σαββάτου βλέπουμε καλύτερα τα δύο αναγνώσματα της Παλαιάς Διαθήκης, το ένα πριν από τον Απόστολο, που είναι ο ύμνος των Τριών Παίδων, και το άλλο πριν από το Ευαγγέλιο, που είναι ο 81ος ψαλμός. Αλλά βλέπουμε και τον τρόπο με τον οποίο ψάλλονταν τα ψαλμικά αναγνώσματα. Δύο είναι οι τρόποι της ψαλμωδίας· ο αντιφωνικός και ο «καθ' υπακοήν». «Καθ' υπακοήν» θα πει· ο αναγνώστης να διαβάσει με τη σειρά τους στίχους του ψαλμού, και ο χορός των ψαλτών ή ο λαός στο τέλος κάθε στίχου να ψάλλει την επωδό ή εφύμνιο. Στον ύμνο των τριών παίδων ο αναγνώστης διαβάσει «Ευλογείτε πάντα τα έργα Κυρίου τον Κύριον», και ο χορός ψάλλει· «Τον Κύριον υμνείτε και υπερυψούτε εις πάντας τους αιώνας». Και στον 89ο ψαλμό ο αναγνώστης διαβάσει με τη σειρά τους στίχους και ο χορός ψάλλει την επωδό· «Ανάστα, ο Θεός, κρίνον την γην...».

Όσο για τη σημασία γενικά, που έχουν τα αναγνώσματα στη θεία Λειτουργία, ο άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής γράφει τα εξής· «Τα αναγνώσματα, που γίνονται στη θεία Λειτουργία μετά την είσοδο του Ευαγγελίου, φανερώνουν γενικά το θέλημα και τις εντολές του Θεού, σύμφωνα με τις οποίες πρέπει να διδάσκονται και να ζουν όλοι οι πιστοί». Θα μας πήγαινε ο λόγος πολύ μακριά, αν θα θέλαμε τώρα να πούμε τί είναι η θεία Γραφή στην Εκκλησία για τους πιστούς, γι' αυτό κρίνουμε πως είναι αρκετό να επαναλάβουμε τα λόγια του αγίου Ιωάννη του Δαμάσκηνου· «Όταν η ψυχή ποτίζεται από τη θεία Γραφή, τρέφεται και δίνει ώριμο καρπό την ορθόδοξη πίστη και στολίζεται με θεάρεστες πράξεις». Η θεία Γραφή βέβαια δεν διδάσκει επιστήμη και γνώσεις, που οι άνθρωποι μπορούν να τις ανακαλύψουν μόνοι τους, αλλά αποκαλύπτει το θέλημα του Θεού για τη σωτηρία του ανθρώπου.

Υπάρχει μια σταθερή και μόνιμη τάξη, σύμφωνα με την οποία διαβάζεται η Καινή Διαθήκη, ο Απόστολος δηλαδή και το Ευαγγέλιο στη θεία Λειτουργία. Καθώς δύο είναι οι κύκλοι των εκκλησιαστικών εορτών, έτσι δύο είναι και οι κύκλοι των αναγνωσμάτων όλου του χρόνου. Ο ένας κύκλος αναγνωσμάτων είναι το Κυριακοδρόμιο, οι Απόστολοι δηλαδή και τα Ευαγγέλια, που διαβάζονται κάθε Κυριακή. Ο άλλος κύκλος αναγνωσμάτων είναι το Μηνολόγιο, οι Απόστολοι δηλαδή και τα Ευαγγέλια, που διαβάζονται στις Δεσποτικές και στις Θεομητορικές εορτές

και στις εορτές των Αγίων· δηλαδή κάθε μέρα. Όλη σχεδόν η Καινή Διαθήκη είναι χωρισμένη σε περικοπές, καθώς κι ένα μεγάλο μέρος της Παλαιάς Διαθήκης. Αυτό το χώρισμα είναι πολύ παλιό, αφού τουλάχιστο για τις ευαγγελικές περικοπές αναφέρει σε ομιλίες του ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος.

Η Εκκλησία δεν κάνει ακολουθία χωρίς να διαβάσει περικοπή από τη θεία Γραφή. Δεν λέμε βέβαια για το Ψαλτήριο, που διαβάζεται ολόκληρο μέσα σε κάθε εβδομάδα. Είναι λοιπόν άδικη η κατηγορία ότι τάχα οι ορθόδοξοι δεν διαβιβάζουμε τη θεία Γραφή. Η αλήθεια είναι πως δεν κρατάμε το Ευαγγέλιο στην τσέπη και δεν το διαβάζουμε όπου κι όπως τύχει. Το έχουμε στην αγία Τράπεζα, το ακούμε σε κάθε ιερή ακολουθία και θεία Λειτουργία, και η Εκκλησία δεν μιλάει για μελέτη της θείας Γραφής, αλλά για ανάγνωση και ακρόαση. Η ανάγνωση και ακρόαση στη λειτουργική σύναξη, με φυσική προέκταση το θείο κήρυγμα, είναι πράξη θείας λατρείας, όπου οι πιστοί ακούνε «ορθοί» τα θεία λόγια, κάνουν το σταυρό τους και λένε με πίστη και ευγνωμοσύνη στο Θεό· «Δόξα σοι, Κύριε· δόξα σοι».

Η λατρεία της ορθόδοξης Εκκλησίας είναι βιβλική· όχι μόνο γιατί ποτέ δεν λείπουν τα αγιογραφικά αναγνώσματα, αλλά και γιατί όλη η υμνολογία είναι απήχηση της θείας Γραφής. Αυτό, η κατάλληλη δηλαδή περικοπή σε κάθε περίπτωση και η ποιητική ανάπτυξη της θείας Γραφής στην Υμνολογία, είναι η εκκλησιαστική ερμηνεία των θεόπνευστων κειμένων. Έτσι ο κάθε ορθόδοξος ξέρει τη θεία Γραφή όχι σαν φιλολογικό κείμενο κι όπως μπορεί αυτός να την διαβάζει και να την καταλαβαίνει, αλλά καθώς την διαβάζει και την ερμηνεύει η Εκκλησία.

Η ορθόδοξη Εκκλησία στην ανάγνωση και ακρόαση της θείας Γραφής, και μάλιστα στον Απόστολο και στο Ευαγγέλιο, δίνει επίσημο, δημόσιο και λειτουργικό χαρακτήρα. Ένας σύγχρονός μας ορθόδοξος θεολόγος γράφει χαρακτηριστικά ότι μετά τα Αντίφωνα και το «Άγιος ο Θεός...», όταν δηλαδή παύουν οι ύμνοι, σταματάμε να μιλάμε εμείς, γιατί με την ανάγνωση των θείων Γραφών κατεβαίνει και μιλάει ο Θεός για να τον ακούσουμε. Έτσι ο αγιογραφικός λόγος είναι μια ζωντανή παρουσία μέσα στη λειτουργική σύναξη της Εκκλησίας.

Πολλές φορές λέμε για τη θεία Γραφή πως είναι θεόπνευστο κείμενο. Εννοούμε, πως η θεία Γραφή είναι γραμμένη με την επιστασία του Αγίου Πνεύματος. «Πάσα γραφή θεόπνευστος...» γράφει ο άγιος Παύλος, και ο άγιος Πέτρος προσθέτει ότι «υπό Πνεύματος Αγίου φερόμενοι ελάλησαν άγιοι Θεού άνθρωποι», από το Άγιο Πνεύμα κινούμενοι είπαν όσα είπαν άγιοι άνθρωποι του Θεού. Στους Προφήτες, πριν από κάθε προφητεία, διαβάζομε· «Τάδε λέγει Κύριος», κι ύστερα πάλι από την προφητεία διαβάζομε· «Το γαρ στόμα Κυρίου ελάλησε ταύτα». Ο Προφήτης δηλαδή βεβαιώνει και μαρτυρεί πως ο λόγος δεν είναι δικός του, αλλά λόγος Θεού.

Και ο Ιησούς Χριστός λέει στους μαθητές του ότι «ουχ υμείς έστε οι λαλούντες, αλλά το Πνεύμα του Πατρός υμών το λα-λούν εν υμίν»· όταν προφορικά ή γραπτά μιλάνε οι Προφήτες και οι Απόστολοι, δεν είναι αυτοί που μιλάνε, αλλά το Άγιο

Πνεύμα που μιλάει μέσα τους. Ο λόγος εδώ δεν εννοεί ότι το Άγιο Πνεύμα υπαγορεύει τις λέξεις, αλλ' ότι επιστατεί στα νοήματα που θα κηρύξουν. Γι' αυτό βλέπουμε, και μάλιστα στα τέσσερα Ευαγγέλια, ότι για το ίδιο πράγμα ο κάθε Ευαγγελιστής γράφει μ' έναν δικό του και προσωπικό τρόπο. Στη θεοπνευστία δηλαδή το Άγιο Πνεύμα, χωρίς να καταργεί το πρόσωπο του Προφήτη ή του Αποστόλου, τον οδηγεί και τον φυλάγει σ' εκείνο που γράφει. Θα πρέπει να προσθέσουμε ότι η θεία Γραφή γράφτηκε μέσα στην Εκκλησία από την Εκκλησία και για την Εκκλησία, σε κάθε σύναξη της οποίας «τα απομνημονεύματα των αποστόλων ή τα συγγράμματα των προφητών αναγιγνώσκεται». Αμήν.

(+Διονυσίου, Μητροπ. Σερβίων και Κοζάνης, «Η Θεία Λειτουργία», εκδ. Αποστ. Διακονίας)

Πηγή:agiameteora.net